

Nesnesiz sanat deneyimi: Yeni bir gelecek projeksiyonu

Objectless art experience: A new future projection

Damla Altuncu¹ 

Gülsüm Damla Aşkın² 

1 Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye, e-mail: damla.altuncu@msgsu.edu.tr

2 Dr. Öğr. Üyesi, Doğuş Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Türkiye, gaskin@dogus.edu.tr

Öz

Sanat, sanatçıyı topluma bağlayan kültürel bir öge görevini üstlenmektedir. Sanatçının ortaya çıkardığı eser toplumun bir parçası olmakla birlikte tarihsel süreçte değişen sanat anlayışının etkisiyle toplumsal kültürü de şekillendirmektedir. Bu araştırmanın amacı sanatı tarihsel bakış açısıyla sistematik olarak değerlendirerek sanat, toplum ve sanatçı ilişkilerini anlamak; sanatın gelecek projeksiyonuna dair veriler elde etmektir. Değerlendirmeye konu olan ve geriye dönük somut bilgiler içeren sanat eserleri sanatın gelecekte nasıl olacağı hakkında bilgi vermektedir. Bu bağlamda öncelikle 20. yy başında yaşanan teknolojik değişimin modern sanata olan etkisi araştırılmıştır. Buna ek olarak sanat eserinin yorumlanabilirliği için kapı açan Monet, sanatı bir yaşam biçimi olarak ifade eden Matisse, makineleşme etkisinde kalan Cezanne, toplumsal sorunları yorumlayan Picasso gibi sanatçılar üzerinden yapılan incelemeler ile 20. yy'da sanatın toplumsal değişimler ile ilişkisi hakkında bilgiler verilmektedir. Makalenin devamında soyut sanat kavramının ortaya çıkması ile birlikte Miro ve Marcel Duchamp üzerinden 20. yy'da sanat ve sanatçının dönüşümü ele alınmıştır. Bu dönüşüm ile birlikte sanat eserinin nesnel bağlardan koparak fikir üzerine yoğunlaşması, kavramsallaşması, 21. yy sanatının nasıl olacağı hakkında bilgiler vermektedir. Yapılan sistematik değerlendirmeler doğrultusunda, dijitalleşmenin bereberinde getirdiği çok kültürlülük ve küreselleşmenin etkisi altında kalan sanatın ve sanatçının sürekli bir dönüşüm içinde olduğu/olacağı görülmektedir. Böylece sanata erişilebilirliğin daha da kolaylaşacağı, yeni coğrafyalara olan ilginin artacağı, sanatın gelecekte sanatçıdan bağımsız olarak, anonimleşerek, toplumu ve kültürü yansıtan bir öge olarak yeni formlarda varlığını sürdüreceği sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sanat; kültür; toplum; nesnesiz sanat; sanat sosyolojisi

Citation/Atf: ALTUNCU, D. & AŞKIN, G. D. (2023). Nesnesiz sanat deneyimi: Yeni bir gelecek projeksiyonu. *Journal of Arts*. 6(1): 43-47, DOI: 10.31566/arts.1967

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Damla Altuncu
E-mail: damla.altuncu@msgsu.edu.tr



Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

Art undertakes the task of a cultural element that connects the artist to society. While the work created by the artist is a part of society, it also shapes the social culture with the effect of the changing understanding of art in the historical process. The aim of this research is to understand art, society, and artist relations by systematically evaluating art from a historical perspective; is to obtain data on the future projection of art. Artworks, which are the subject of evaluation and contain concrete retrospective information, provide information about how art will be in the future. In this context, first, the effect of the technological change experienced at the beginning of the 20th century on modern art was investigated. In addition, information is given about the relationship of art with social changes in the 20th century, with analyzes made on artists such as Monet, who opened the door for the interpretability of the work of art, Matisse, who expressed art as a way of life, Cezanne, who was under the influence of mechanization, and Picasso, who interpreted social problems. In the continuation of the article, with the emergence of the concept of abstract art, the transformation of art and the artist in the 20th century is discussed through Miro and Marcel Duchamp. With this transformation, the work of art breaking away from objective ties and focusing on the idea, and its conceptualization, gives information about how the art of the 21st century will be. In line with the systematic evaluations, it is seen that art and artists, under the influence of multiculturalism and globalization brought about by digitalization, are/will be in constant transformation. Thus, it is concluded that accessibility to art will become easier, interest in new geographies will increase, and art will continue to exist in new forms, independently of the artist, by becoming anonymized and reflecting society and culture in the future.

Keywords: Art; culture; society; art without objects; art sociology

1. GİRİŞ

Sanat, sanatçının içinde yaşadığı toplumu anlaması ve anlatması bakımından bir iletişim aracı olduğu kadar, sanatçıyı şekillendiren de bir unsurdur. Bu bakımdan sanat, toplum ve sanatçı karşılıklı etkileşim içinde oldukları için birbirlerine sağlam bağlarla bağlıdır. Bu bağın, sanatçının içinde bulunduğu zamanın ruhuna uygun olarak, dış uyaranlardan kaynaklanan öğelerle harmanlanması ya da tamamen içsel hesaplaşmalara dönüşmesi muhtemeldir. Karşılıklı olarak gerçekleşen bu dönüşüm ve devinim sanatın doğasından kaynaklanan yaratım sürecinin sancuları olarak tanımlanabilir.

Sanatçının yaratım süreci, her ne kadar kişisel bir yolculuk gibi görülse de pek çok çevresel değişkeni de içinde barındırır. Sanatçının kimliğini oluşturan bu çok katmanlı yapıdan toplumsal özellikleri ayırmak oldukça güçtür. Çünkü sanatçı üretimleriyle birlikte içinde yaşadığı kültürün bir parçasıdır. Helen Thomas, kültürün aynı zamanda "toplum yerine kullanılan bir terim" olduğunu söylemiştir (Thomas, 1995). Bu durumda sanatın da kültürün bir parçası olduğunu düşündüğümüzde sanatın aynı zamanda

toplumun da bir parçası olduğu söylenebilir. Bu bağlamda içinde bulunulan fiziksel ve düşünsel atmosferi yansıtmakta yararlanılan sanat eserleri aynı zamanda tarihe düşülen notlar gibi değerlendirilebilirler.

Sanatı tarihsel perspektiften bakarak değerlendirdiğimizde akımlar, sanatçılar, dönemler gibi kategorilere ayırmak mümkündür. Bu kategoriler arasında geriye dönük olarak sistematik bir inceleme sanat, toplum ve sanatçı ilişkilerini yeterli düzeyde anlamamızı sağlayabilir. Yapaçığımız tarihsel değerlendirme neticesinde toplumların belli bir zaman dilimindeki gerçekliklerini anlamamızı sağlayacak olan sanat eserleri, bu bağlamda toplumsal verileri de içeren somut bilgiler bütünü olarak değerlendirilebilir. Bu tür, geriye dönük bir tarihsel okuma yapmak somut bilgiler ışığında oldukça kolaydır. Ancak zor olan değişen sanat, toplum ve sanatçı ekseninde gelecekte sanatın nasıl olacağı hakkında fikir yürütmektir.

2. 20.YY. SANATI NASILDI?

20.yy'da sanat, geçmiş dönemlerle kıyaslandığında toplumsal gelişmelerden oldukça etkilen-

miş bununla birlikte gelişen teknolojiler konvansiyonel anlamdaki sanat eserlerinin yeniden yorumlanmasına neden olmuştur. 20.yy. başında yaşanan toplumsal değişim, modern sanatın çekirdeğini oluşturmuştur. Bu dönemde fotoğraf makinesinin yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla gerçekçi-yansıtma üzerine kurgulanan sanat anlayışı derinden sarsılmış, yeni izlenimcilik olarak nitelendirilebilecek yeni bir akım doğmuştur. 20.yy'da yaşanan savaşlar gibi sarsıcı deneyimler sanatçıların 'toplumsal gerçekleri olduğu gibi yansıtma' fikirlerini değiştirmiş, sanat eserleri yorumlanabilir hale gelmiştir. Betimleyici öğelerden oldukça uzak olan bu sanat anlayışı, ülkelerin sınırlarının bulanıklaşması gibi sanatın kurallarını da esnetmiştir. Bu dönemden sonra ortaya çıkan eserlerin sanat yapıtı olup olmadıklarına karar veren sanatsever izleyiciler olmuştur. Burada bahsedilen sanatseverlerden belirli bir zümre kastedilmemektedir. Sanat 20.yy'da artık herkes için erişilebilir olduğu gibi aynı zamanda yoruma açık hale gelmiştir. Sanat eserlerinin; tuval ve boyaların ya da taş ve toprak malzemelerin ötesinde günlük hayatta kullandığımız objelerden de oluşabileceği düşüncesi benimsenmiştir. Kalıplarından kurtulan sanat; "bir amaç olmaktan çıkarak araç olma konumuna gelmiştir, yani onun varlık nedeni kendinden başka hiçbir şeye bağlanmaz. Ne biçim ne içerik ne de öz açısından herhangi bir bağımlılık söz konusu edilir" (Erinç, 1995).

20.yy'daki sanat akımlarının başında 'izlenimciler' gelmektedir. Bu gruba giren sanatçılar, günün her saatinde dinamik olarak değişen güneş altında çalışmayı seçmişler; dönemin ruhuna hitap eden mekanik düzeni doğada aramışlardır. Gerçeği yansıtmanın ötesinde çevrelerini nasıl gördüklerini ifade etmeye çalışmışlar, bir bakımdan yeni yaygınlaşan bir teknolojik alet olan fotoğraf makinasına karşı bir duruş sergilemeye çalışmışlardır. Bu dönem sanatçılardan Monet, görme gücünü gözünde gelişen katarakt nedeniyle kaybederken eserlerini vermeye devam etmiş, böylece hastalığının gelişim evrelerini resimlerine aktarmıştır. Monet'in resimlerinin net olmaması eserlerinden değer kaybettirmemiş, yeni bir anlayış olarak kabul edilmiştir (Antmen, 2008). Devam eden dönemde yaşanan savaşlar, salgınlar, yokluk toplumun her şeyin iyiye

doğru evirileceği inancını zayıflatmış sanatçılar iç dünyalarına dönmeyi tercih etmişlerdir. Bu dönemde toplumdan da kopan sanat ve sanatçı abartılmış figürlerle korku, dehşet, sevgi ya da nefret gibi duyguları resmetmeye çalışmışlardır. Makinaların duygusuzluğuna bir başkaldırı olarak da değerlendirilebilecek olan bu yaklaşım güzelliğin de sorgulanmasına neden olmuştur (Kahraman, 2015). Dışavurumculuk olarak nitelendirilen bu yaklaşımı takiben Matisse, renkleri bloklar halinde olduğu gibi kullanarak duygularını daha cesurca yansıtmış hatta bazı eleştirmenler tarafından vahşi bulunmuştur. Geleneksel olanın parçalanması gerektiğini her şeyin en baştan özgürce tartışılması gerektiğini düşünen Matisse, öncü yaklaşımı sayesinde günümüz çağdaş sanatının da öncülü olmuştur (Elmas, 2006). Bu dönem sonunda sanatın sadece sanat olarak nitelendirilmesi, sanatın ifade ettiklerine ve sanatçıların mücadelesine haksızlık olacaktır. Matisse ile başlayan dönemde sanat aynı zamanda bir yaşam biçimi, bir ifade şekli ve bir başkaldırı olarak kabul edilmiştir. Cezanne'ın, 'doğada her şey küreye koniye silindire dayanır.' Sözü aslında makineleşmenin hızlandığı Avrupa toplumlarında Cezanne'ın çevresini görme biçimini özetlemektedir. Cezanne'ı takip eden dönemde Picasso kübizim akımını meydana getirerek bu dönemi resimlerine yansıtmıştır. Picasso'nun resimlerindeki parçalanma sadece nesnelerin parçalanması değildir. Picasso aynı zamanda toplumsal çözülme de ifade etmekte, toplumsal sorunları sanatına konu edinmektedir. Buna en güzel örnek Guernica tablosudur (Antmeni 2008). Bu dönemde Avrupa uygarlığına ve savaşa karşı bir protesto olarak Dadaizm akımı ortaya çıkmıştır. Sanatçılar artık üretmek yerine tüketmek, yapmak yerine yıkmak kavramlarını kullanarak Avrupa toplumlarına aynalık etmek istemişler bu dönemde her tür malzeme ile sanat eserleri üretmeye başlamışlardır. Bu dönem aynı zamanda malzemedan bağımsız hale gelerek kavramsal hale dönüşen soyut sanatın da başlangıcı sayılabilir. Sürrealizm de Dada gibi sanatın geleneksel biçimlerine olduğu kadar, burjuva değer yargılarına karşıdır ve politiktir. Sürrealistlerin bilinçaltına, rüyalara, görülen gerçekliğin, aklın ötesine yönelik arayışları, ahlaken iflas ettiğine inandıkları bir kültürel ve toplumsal yapıyı aşma isteği ile ilgilidir. Sanatın

akademiden ve tüm geleneksel değerlerden kurtulması sonucunda soyut sanat kavramı ortaya çıkmıştır.

Soyut sanat, Avrupa'nın aksine Amerika'da ortaya çıkmış bir sanat akımıdır. Bu durum, Avrupa toplumlarının karanlık geçmişinden kurtulmayı sağladığı gibi aynı zamanda sanatın yeniden yorumlanması ve toplumla bütünleştirilmesi için bir vesile olmuştur. Sadece resimle sınırlanmayacak olan bu yeni sanat anlayışı sanatın diğer dallarında da çeşitli ifade biçimleri bulmuştur. Miro'nun çocuksu olarak değerlendirilebilecek biçimleri soyut sanata verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Başka türlü bir anlam biçimi öneren soyut sanatta doğrudan söylenemeyenler dolaylı yoldan anlatılabildiği için özellikle baskı altında tutulan toplumlarda kabul görmüştür. Soyut sanatın en önemli temsilcilerinden birinin Rus kökenli Kazimir Maleviç olması tesadüf değildir.

20.yy'ın ortalarına gelindiğinde ise kapitalizm'in yaygınlaşması, globalleşme politikaları, ulus-devletlerin parçalanması konuları sanatçıları günlük tüketim nesnelere yönlendirmiş. Kapitalizmin nesnesi olarak görülen tüm popüler kültür öğelerinin yeniden yorumlanmasına dayanan Pop-Art akımı, bu dönemde kitle iletişim imgelerine dayandığı için zamanın ruhuna da hizmet etmiştir. Slogan, logo, imajlara indirgenen sanat anlayışına karşı bir duruş sergileyen Marcel Duchamp, bu dönemde sanat değeri sorgulanan ve halen tartışılan eserler vererek içinde bulunduğu dönemi eleştirmiştir. Paris'te açtığı bir sergide 1200 çuval kömürü sergileyerek sergileme mekanını da sanat eserinin bir parçası haline getirmiş ve sanatını tüm nesnel-dünyevi bağlarından kopararak kavramsallaştırmıştır. Bu noktadan sonra sanat yapmak için bir nesneye ihtiyaç yoktur. İhtiyaç duyulan tek şey fikirdir. "1960-1970 yılları arasında Avrupa, ABD, Avustralya, Japonya'da "kavramsal sanat" düşüncesinin nesneye baskın çıktığı sanattır; bu baskın çıkma o kadar ileri bir noktaya gider ki yapıtın somut biçimde gerçekleşmesi bile gerekli olmayabilir" (Aktulum, 2016).

3. 21.YY. SANATI NASIL OLACAK?

Endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkan akımlar,

sanatı ve sanatçıyı olduğu kadar toplumu da dönüştürmüştür. Bu dönüşüm günümüzde de devam etmektedir. 20.yy'da yaşanan savaşlar, teknolojik gelişmeler ve endüstrileşme sanat anlayışına yön veren kavramlar olmuştur. Ancak 21.yy'da 20.yy'da unutulmuş ya da göz ardı edilen kavramlara dikkatlerin çekileceği oldukça açıktır. Sanatta yaşanacak dönüşümün geriye doğru olması beklenemez. Bu bakımdan kavramsal sanat anlayışının uç noktalara ulaştığı örneklerle daha sık karşılaşacağımız varsayılabilir. Temsil araçlarından kurtulan sanat yaklaşımlarının bundan sonra yaratma sancılarını daha fazla yaşayacağı da söylenebilir. Bu durumun olmayan heykellerin satılmasına kadar ulaştığını günümüzde gözlemlemekteyiz. Küreselleşme, dijitalleşme, çok kültürlülük, disiplinler arası gibi kavramların oldukça sık kullanıldığı günümüzde geleceğin sanatının bu kanallardan besleneceği oldukça açıktır. Sanatın toplumla ilişkisinin değişen formları, bu ilişkinin işlevselleşmesini sağlayacağı gibi sanatın tasarım, iletişim ve medya alanları ile giderek artan ilişkisi farklı sanat formlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

4. SONUÇ

Sanatın bir tüketim nesnesi olarak görülmesi, bu alanın giderek politize olacağını göstermektedir. Bununla birlikte, sanat eserlerinin oluşturulmasında kavramın önemini giderek artması felsefenin de sanat eserlerinde değerinin artacağını bir göstergesi durumundadır. Ağ toplumunda hızla tükenen tüm nesnelere gibi sanatında kolay erişilmesi ancak anonimleşmesi de söz konusudur. Bu durumda 20.yy'da sanatsal temsil yöntemlerinden kurtularak kavramsal sanata evirilen anlayışın 21.yy'da sanatçıdan kurtularak anonimleşeceği olarak yorumlanabilir. Sanatçısının kimlik özelliklerinden bağımsızlaşan sanat eserinin önyargıları aşarak daha fazla sanatsevere ulaşacağı açıktır. Bu duruma günlük yaşam pratiklerinde oldukça sık kullanılan dijital medyanın etkisini olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte köksüzleşen kavramları tekrardan düşünme sonucunda ortaya çıkacak olan bağlam arayışında görmezden gelinmiş olan coğrafyalara ilginin artacağı söylenebilir. Özellikle Afrika sanatının diğer bölgelere nazaran

göreceli olarak sınırlı müdahale görmesi, orijinallik arayışında olan 21.yy insanının gözünden kaçmayacaktır. Dünya üzerinden kapitalist sistemin erişemediği yerler sınırlı olsa da göreceli bakır kalmış bölgelerdeki sanat anlayışları endüstrileşme öncesinde toplumlar hakkında bilgi vereceği için tercih edilebilir. Bu bağlamda sadece resimde değil, sanatın tüm alanlarında Afrika temaları ve kavramlarını görmek mümkün olabilecektir.

Dönüşüm her tarihsel dönemde kaçınılmaz olmuştur. Sanatın dönüşümü ise yaratımın doğası gereği insanlık var oldukça devam edecektir. İnsanlığı ilgilendiren tüm gelişmeler sanat dallarını etkilemeye devam edecek, yaşanan toplumsal değişim sanatı da değiştirip yeni formlar almasını sağlayacaktır. Değişmeyecek olan ise sanatın varlığıdır. Sanat, sanatçı ve toplum tarihin hiçbir döneminde yok olmadığı gibi gelecekte de var olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

AKTULUM, K. (2016). Resimsel *Alıntı (Resimlerarası Etkileşimler ve Aktarımlar)*. Konya. Çizgi Kitabevi. syf:78

ANTMEN, A. (2008). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. 1. Baskı. İstanbul. Sel Yayıncılık syf:45-18

ELMAS, H. (2006). Ondokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Özgürlük bağlamında Sanat Neydi, Ne Oldu? *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), syf:281-298.

ERİNÇ, S.(1995). *Resmin Eleştirisi Üzerine*, Hill Yayınları, İstanbul, 1995.syf:53

KAHRAMAN, H.B. (2015). *Bakmak Görmek Bir De Bilmek (Çağdaş Sanat Dünyasında Hayatta Kalma Kılavuzu)*. 1.Baskı. İstanbul. Kapı Yayınları, syf:57

THOMAS, H. (1995) *Modernity and Culture Paperback Yayınları*, US, 1995.syf:23